

ДРУГИ ПЕШАДИЈСКИ ПУК „ КЊАЗ МИХАИЛО” ГВОЗДЕНИ ПУК

У току ослободилачких ратова 1912-1918. године, Србија је мобилисала око 100 пешадијских, коњичких и артиљеријских пукова. Све ове ратне јединице су храбро и пожртвовано, уз велике губитке, извршиле своју патриотску дужност према отаџбини.

Међутим, само је један пук, због своје легендарне храбрости, као најбољи пук српске војске добио почасни назив ГВОЗДЕНИ ПУК, био је то 2.пешадијски пук „ Књаз Михаило” 1.позива, који је мобилисан у Прокупљу почетком октобра 1912. године од људства са подручја прокупачке окружне пуковске команде. Сачињавали су га војни обвезници од 21. до 31. године живота.

Приликом мобилизације за Први балкански рат против Турака, већ после свега четири дана, 07.10.1912. године из Прокупља је на границу кренуо комплетан пук. У рат је кренуло 4.655 војника и подофицира и 60 официра. Кренули су људи у најбољим годинама, у рат је отишла младост и снага Топличког округа.

У чувеној бици на Куманову. Овај пук био је на крајњем десном крилу српског борбеног распореда и у храбром јуришу разбио је турски фронт. У тој бици погинуло је 45. војника и подофицира и 1 официр а рањено је 288 војника и подофицира и 5 официра.

У борбама за ослобођење Прилепа, када су заустављене Моравска и Дринска дивизија у уском кланцу, овај пук је преко залеђених планинских врхова Козјака и Крстеца ударио у бок Турака и тиме омогућио пробој непријатељског фронта. Војници Гвозденог пука су на леђима пренели артиљеријска оруђа. У борбама код Прилепа, погинуло је 57 војника и подофицира и официра а рањено је 227 војника и подофицира и 3 официра.

Пук се посебно прославио у борбама код Битоља, где је турска војска организовала одсудну одбрану. Са развијеном заставом, под кишом артиљеријских граната и митраљеских метака, пук је прегазио ледену Црну реку и у јуришу на вис Киромарица омогућио заузеће Битоља. У борбама за Битољ погинуло је 60 војника, подофицира и 2 официра а рањено је 207 војника и подофицира.

Укупно у Првом балканском рату са Турцама, Други пешадијски пук 1. позива „ Књаз Михаило” имао је, само за месец дана борбе, погинулих 162 војника и 4 официра а рањених 656 војника и подофицира и 11 официра. Укупно је у овом рату из овог пука избачено из строја 833 војника, подофицира и официра.

После завршетка рата против Турака, због непријатељског држања Бугарске, није извршена демобилизација, већ је пук остао у Македонији, где га је затекао почетак Другог балканског рата против Бугарске, јуна 1913. године.

У најкритичнијем тренутку битке на Брегалници, 18. јуна 1913. године пук је задобио бесмртну славу чувеним јуришом на коту 650, када је пробијен бугарски фронт и решена битка на Брегалници. Том приликом је разбијен бугарски 13. пук, заробљено 806 бугарских војника и подофицира и 365 официра на челу са командантом пука а заплењена је једна топовска батерија, цела пуковска комора, заједно са војном музиком и заставом. У овој борби пук је имао 115 погинулих војника и подофицира и 4 официра, 686 рањених војника и подофицира и 3 официра. Укупно избачених из строја на Брегалници је 801 војник и подофицир и 12 официра.

У наставку рата, пук је водио тешке борбе око Царевог села на самој граници са Бугарском где су се Бугари огорчено бранили на чувеним Грленским положајима. На тим положајима их је затекло и закључење примирја 18.јула 1913. године.

Укупни губици пука у рату против Бугара 1913 године, који је трајао само месец дана износили су 2120 војника и подофицира и 33 официра. У овом рату је погинуо и први ратни командант пука, потпуковник Владимир Ристић, коме је краљ Петар лично прикачио орден Крађорђевог звезде са мачевима.

Укупни губици овог пука у оба балканска рата износили су 2.938 војника и подофицира и 48 официра. Од овог рата, овај пук почиње да се назива „ Гвоздени”. За то је плаћена страховита цена: из строја је избачено 63 % и 80 % официра.

У Првом светском рату, сада већ „Гвоздени” пук, је са поносом носио своју ратну заставу. На Церу се борио у самом центру битке, на Текеришу. У тим борбама имао је погинулих 54 војника и подофицира, а рањених 221 војника и подофицира и 4 официра.

После Церске битке, у дуготрајној и исцрпљујућој бици на Дрини овај пук је имао изварендан успех када је у борбама код Лиманске Аде на Дрини у потпуности разбио 79.загребачки пук „Бана Јелачића” и том приликом заробио 176 непријатељских војника, а на бојишту је пребројано преко 500 погинулих непријатељских војника и 10 официра међу којима и заменик команданта пука. У овој борби пук је имао 31 погинулог војника и подофицира као и 2 официра, а рањених 149 војника и подофицира и 3 официра. У тешким борбама за време одбрамбене фазе Колубарске битке, овај пук је за само девет дана имао 892 војника и подофицира и 14 официра избачених из строја. Па и у тим тешким тренуцима, пук не само да је бранио положаје, већ и храбро вршио противнападе и за само две ноћне борбе 14. и 15. новембра заробио је 387 непријатељских војника и подофицира. Колико су побили нису успели да преброје.

У нападној фази Колубарске битке, пук је водио тешке борбе за вис Крменицу, том приликом је за само један дан погинуло 53 војника и подофицира а рањено 214 војника и подофицира и 4 официра. Видећи како му људство гине, други ратни командант пука, пуковник Миливоје Стојановић Брка, лично је повео пук у нови јуриш и том приликом је Крменица освојена а пуковник Стојановић славно погинуо. У Његову част композитор Станислав Бинички је компоновао „Марш на Дрину”. Команду над пуком примио је трећи ратни командант, пуковник Димитрије Милић.

За четири месеца ратовања у 1914. години, пук је имао избачених из строја 2.303 војника и подофицира и 35 официра. На дан 1.1.1915. године пук је у свом саставу имао само 1.793 војника и подофицира и 27 официра. Тада су многи храбри подофицири унапређени у чин потпоручника и преузели команду над водовима и понеком четом.

Почетком 1915. године, пук је пребачен у Македонију да би ојачао фронт према Бугарској. За време прославе пуковске славе 6.априла 1915. године, пук је добио телеграм од краља Петра којим честита славу следећим речима:

„ОФИЦИРИМА, ПОДОФИЦИРИМА, КАПЛАРИМА И РЕДОВИМА ДРАГОГ МИ ДРУГОГ ПУКА ИЗ СВЕГ СРЦА ЧЕСТИТАМ ДАНАШЊУ СЛАВУ СА УВЕРЕЊЕМ, ДА ЈЕ МОЈ ЛИЧНИ ДРУГИ ПУК И УБУДУЈЕ БИТИ ПРВИ МЕЊУ НАЈБОЉИМА У БОРБИ ЗА ОДБРАНУ ОТАХБИНЕ, ДАЈУЈИ ПОКОЉЕЊИМА НАЈБОЉИ ПРИМЕР ЈУНАШТВА...”

Када сам врховни командант пук проглашава најбољим у целој војсци, онда боље похвале нема.

У тешкој 1915. години, пук се борио у Македонији, бранио је одступницу српској војсци, пошто је попалио мостове на Дриму код Струге, последњи је напустио српску територију и кренуо преко албанских беспућа. Иако је и током одступања преко Албаније водио борбе са Бугарима све до близу Елбасана, пук је од свих српских јединица имао најмање губитака у преласку преко Албаније, што говори о квалитету људства и способности официра овог пука.

После опоравка на Крфу, пук је 13.4. 1916. године стигао бродовима на Халкидики код Солуна, где је примио француско оружје и опрему, и после краће обуке 18.7.1916. године изашао на фронт. Пук се посебно истакао за време Горничевске битке, када је у центру српског борбеног распореда, заузео село Горничево и отпочео гоњење разбијеног непријатеља. Само 25.9.1916. године овај пук је заробио 5 бугарских официра и 804 војника и подофицира, запленио 4 топа, 7 митраљеза, 600 пушака итд.

У овим борбама су се прославиле и једине две жене носиоци Карађорђевог звезде са мачевима, а које су се бориле у саставу Гвозденог пука, Милунка Савић и енглескиња Флора Сендс.

Посебну славу пук је стекао освајањем чувене коте 1212, дана 4.новембра 1916. године, што је омогућило да се ослободи Битољ. У овим тешким борбама пук је имао тешке губитке јер је за само два месеца из строја је избачено 1.339 војника и подофицира и 64 официра. Славно је погинуо и трећи ратни командант пука, пуковник Димитрије Милић, носилац Карађорђевог

звезде са мачевима ИИИ и ИВ реда. Укупно на Солунском фронту од 1916. до септембра 1918. године из овог пука је погинуло 13 официра и 248 војника и подофицира, а рањено је 68 официра и 1.425 војника и подофицира.

После пробоја Солунског фронта у којем је активно учествовао, пук се посебно истакао у борбама за ослобођење Ниша октобра 1918. године, Алексинца, Ражња, Параћина, Свилајнца, до Гроцке, где је пребачен преко Дунава и преко Панчева кренуо на Бечкерек, данашњи Зрењанин. После Бечкереча, пук је 7.11.1918. године ослободио Кикинду. Средином децембра 1918. године повучен је из Војводине у Београд.

Пук је све до 5.5.1920. године задржан у Београду као гардијска јединица обезбеђујући Двор, Народну Скупштину и Министарства. Тек када је формирана Гарда, пук је демобилисан и малобројни преживели ратници који су септембра 1912. године кренули из Прокупља у ратове, коначно су се вратили у свој родни крај, попаљен и опустошен од бугарске окупације.

Ратна застава Другог пешадијског пука 1. позива „Књаз Михаило”, који је носио почасни назив „ Гвоздени пук”, била је најодликованија застава у српској војсци. Пуковској застави припала су следећа одликовања:

- Карађорђева звезда са мачевима II реда,
- Карађорђева звезда са мачевима III реда,
- Карађорђева звезда са мачевима III реда,
- Орден Белог орла IV реда,
- Златна медаља за храброст и
- Француски ратни крст са палмом.

Други пешадијски пук је најодликованија јединица у српској војсци. Из Другог пешадијског пука 208 носилаца Карађорђевог звезда са мачевима и 36 двоструких носилаца КЗм. И друга ратна одликовања китила су груди јунака „ Гвозденог пука”, бораца за ослобођење Србије из Топлице, Јабланице и Запаља.

Укупни губици овог пука у ратовима 1912-1918. године износе приближно:

Погинутих

- 32 официра, 1239 војника и подофицира

Рањених

148 официра, 6.492 војника и подофицира

Ово су губици само од непријатељских метака у борби. У ове бројеве нису урачунати губици од болести, нарочито од колере 1913. и тифуса 1915. године јер никад нису ни утврђени.

Петко Марјановић, историчар музејски саветник

Пуковник Миливоје Стојановић Брка

Милунка Савић

Флора Сендс

Генерал Треније

